

Key words: culture, orthodoxy, subculture, culturology, war, spirituality, Great Patriotic War, history.

УКД 379.85(477)"1970/1980"

**Тетяна Стоян
Ганна Родюк
(Київ)**

**ТУРИЗМ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ДОЗВІЛЛЯ НАСЕЛЕННЯ УРСР
В 70-80-Х РР. ХХ СТ.**

В статті розглядається індустрія туризму як одна зі сфер життя та діяльності населення. Особливістю даного дослідження є структурований аналіз позитивних і негативних аспектів туризму як форми розваги населення радянської України в 70-80-х роках ХХ століття.

Ключові слова: Індустрія туризму, Радянська Україна, розваги населення.

Одним із найбільш масових та активних методів наочного пізнання історії й культури рідного краю власної країни та інших держав і народів світу є туристично-екскурсійна справа. Актуальність даного дослідження полягає у використанні досвіду роботи туристичних організацій 70-80 років ХХ ст. для удосконалення сучасної галузі туризму.

Дослідженням даної проблеми займалися такі вчені як В.Ф. Кифяк, Т.Г. Сокол, М. В. Соколова, В. К. Феродченко та інші.

Метою роботи є виділення основних тенденцій розвитку туризму і перетворення його на одну із основних способів проведення дозвілля населення УРСР.

Інтерес до історії туризму в Україні зумовлений не лише потребами історичної науки чи вимогами історичної пам'яті народу. Її знання потрібне викладачам, студентам вищих навчальних закладів, фахівцям туристичної справи, яка останнім часом дедалі виразніше виступає як важливий сектор суспільного виробництва, культурна інституція, "індустрія гостинності". Я вважаю, що, проаналізувавши становище туристичної галузі в Україні у 1970-80 рр., можна відповісти на деякі питання, що стосуються загального рівня розвитку та достатку країни, добробуту населення та виявити рівень зацікавленості іноземцями нашою державою в зазначений період.

В радянський час реалізація пізнавально-інформаційної й освітньо-виховної функцій як міжнародного, так і внутрішнього туризму, гальмувалася засиллям комуністичної ідеології, адміністративним втручанням партійно-державних органів у зміст роботи туристсько-екскурсійних організацій. [3]

Наприкінці 60-х рр. інфраструктуру міжнародного туризму було остаточно відновлено. Починається епоха масових міжнародних подорожей,

що набувають стрімкого розвитку в 70-80-ті рр. Якщо в 1960 р. по світу подорожували 70 млн. чол., то в 1980-му - вже 284 млн. чол.

Те, що у сфері «подорожей» відбулось таке пожвавлення, можна пояснити кількома сприятливими обставинами:

- Покращення міжнародної ситуації;
- Вдосконалення транспортних засобів;
- Зростання купівельної спроможності населення

Розвиток масового туристсько-екскурсійного руху в Україні в 70 - 80-х рр. зумовлювався комплексом соціально-економічних, культурно-освітніх, природно-географічних та інших чинників.

Безумовно, сукупність всіх цих чинників стала однією з найважливіших передумов організації ефективного дозвілля населення, зокрема залучення до туристичного руху. Неабияку роль у цьому відіграло зростання суспільних фондів споживання, а саме надання безоплатних і пільгових соціальних послуг: оплата путівок на туристично-екскурсійні маршрути, відпочинок у спортивних таборах, проведення самодіяльних походів тощо.

Виміром суспільного багатства є не тільки сукупність матеріальних благ, а й наявність вільного часу, який люди можуть використовувати для задоволення своїх фізіологічних і духовних потреб. Скорочення робочого дня (перехід на шести- й семигодинний робочий день) та робочого тижня (п'ятиденний), збільшення тривалості відпустки (в середньому на 3,1 дня) відчутно вплинули на зростання фонду вільного часу громадян. Однією з важливих передумов, що безпосередньо сприяють розгортанню туристично-екскурсійного руху, є транспорт. У 70-х - першій половині 80-х рр. він зазнав докорінної технічної реконструкції, що створило відносно комфортні умови для перевезення значної кількості туристів.

Розвитку туризму також сприяли істотні зміни в сфері обслуговування, що перетворилась на окрему галузь з розвиненою інфраструктурою. Ще одним важливим чинником, який зумовлював розгортання масового туристично-екскурсійного руху, варто вважати зростання культурно-освітнього рівня населення, прагнення людей глибше пізнати історію свого краю та інших країн. [2; 5]

В Україні на початку 70-х рр. було створено Управління з іноземного туризму при Раді Міністрів УРСР. Пізніше його було перейменовано на Головне управління з іноземного туризму УРСР.

Діяльність "Інтуриста" не обмежувалась прийманням звичайних туристичних груп. Під час усіх офіційних урядових візитів на "Інтурист"

покладалися обов'язки приймання й обслуговування всіх супровідних осіб і журналістів.

У 1975 р. під час спільного радянсько-американського польоту корабля "Союз-Аполлон" ВАТ "Інтурист" також відповідало за приймання іноземних гостей. "Інтурист" постійно співпрацював з посольствами іноземних держав у СРСР. Прийоми, організовані компанією, відвідували принаймні 100 послів. [4, 225]

У 70-ті рр. "Інтурист" розробив і запропонував на зовнішньому ринку понад 100 привабливих маршрутів, що охоплювали сто міст європейської й азійської частин СРСР. Іноземні туристи мали можливість ознайомитися з усіма столицями союзних республік, містами-героями Києвом, Одесою, Волгоградом, колгоспами, радгоспами і промисловими підприємствами, пам'ятками архітектури, курортами Криму, із заповідниками та ловецькими угіддями.

В Україні в 70-ті рр. стрімко розвивалася матеріально-технічна база міжнародного туризму. Були побудовані нові готелі "Інтуриста": у Києві - "Либідь" і "Братислава", у Харкові - "Інтурист", "Мир" і мотель "Дружба", у Львові - "Дністер", в Ужгороді - "Закарпаття", в Одесі - "Чорне море", у Запоріжжі - "Запоріжжя", у Полтаві - мотель "Інтурист", у Чернівцях - "Черемош", у Херсоні - "Фрегат". У Ялті спільно з югославськими фахівцями в мальовничому Масандрівському парку було введено в експлуатацію готель "Ялта - Інтурист". [5; 180]

Розширювалась географія в'їзного туризму як в СРСР у цілому, так і в Україні. У туристичні маршрути ввійшло 18 нових міст, у тому числі Хмельницький і Луцьк. На початку 80-х рр. "Інтурист" пропонував маршрути по 135 містах усіх союзних республік. Власна мережа готелів, мотелів і кемпінгів давала змогу розмістити 55 тис. гостей і надати послуги харчування 74 тис. чол.

Активізувався радянський туризм за кордон: за 1979-1984 рр. - в 1,6 рази. Навіть суворий анкетний відбір кандидатів у поїздки не завадив його піднесенню.

Радянські туристи стали частими гістьми в соціалістичних країнах, у більшості країн Західної Європи, Латинської Америки, Африки, Азії, в Японії та Австралії. У 1984 р. вони здійснили поїздки по більш ніж 180 маршрутах, які охоплювали практично всі світові туристичні центри.

У СРСР набув розвитку і такий порівняно рідкісний у світовій практиці вид туризму, як річкові круїзи. У 1975 - 1980 рр. близько 100 тис. іноземних

туристів (в 2,5 раза більше, ніж за попередні 5 років) здійснили круїзи Волгою, Доном, Дніпром. Починаючи з 1982 р. був уведений новий круїз Дніпром "Ріка -море" з Києва до Херсона, далі - Чорним морем до Одеси, звідки Дунаєм до Русе (Болгарія) і Джурджу (Румунія). Круїз став єдиним такого типу в світовому туризмі. [3; 234-236]

У 1989 р. Всесоюзне акціонерне товариство "Інтурист" було виокремлено зі структури центрального апарату Держкомінтуриста СРСР і переведено на самофінансування.

В Україні в грудні 1988 р. був ліквідований центральний орган державного управління галуззю - Головінтурист УРСР. Замість нього в січні 1989 р. було створено Асоціацію з іноземного туризму "Укрінтур". [4; 330]

В умовах демократизації радянського суспільства другої половини 80-х рр. у розвитку міжнародного, особливо виїзного, туризму з'явилися нові тенденції: він позбавився суворої перевірки, заорганізованості, регламентації з боку держави.

Вивчення практики Київської міської ради з туризму та екскурсій показало, що киянам надавалися широкі можливості здійснювати подорожі по ленінських місцях, містах-героях, столицях союзних республік, по Криму і Кавказу, Карпатах, Уралу й Алтаю, Прибалтиці й Закавказзю. Аматори водних подорожей могли побувати на Волзі й Дону, Дніпрі та Єнісеї, Баренцовому і Чорному морях. Туристичні путівки все ширше використовували профспілкові комітети міста для заохочення передовиків виробництва, переможців соціалістичного змагання, найкращих пропагандистів, агітаторів, політінформаторів та інших категорій ідеологічного активу.

Щороку з Києва вирушали по ленінських місцях або містах-героях туристичні поїзди "Київський пропагандист" і "Киянка", до складу груп яких входили найкращі пропагандисти міста, а також жінки-передовики виробництва, ветерани Великої Вітчизняної війни і праці. [1; 182]

Однак туристична індустрія не змогла забезпечити всіх бажаючих відпочити в туристичних підприємствах і на маршрутах. Тому ефективним засобом прояву масовості й доступності туризму був самодіяльний туристичний рух. Як показав аналіз, проведений Центральною радою з туризму та екскурсій та Інститутом підвищення кваліфікації працівників туристично-екскурсійних організацій, у 80-ті рр. робота з розвитку самодіяльного туризму проводилася в 96 тис. туристичних секціях і клубах туристів, колективах фізкультури підприємств, установах і навчальних

зкладах, 927 міських, районних туристських клубів рад з туризму та екскурсій. Для туристів працювало понад 23 тис. пунктів прокату туристичного інвентарю і спорядження, було розроблено понад 20 тис. маршрутів походів по рідному краю, 1200 класифікованих категорійних маршрутів, описано 1400 гірських перевалів. [4]

У 80-ті рр. в республіці при колективах фізкультури підприємств і установ, навчальних закладів, колгоспів і радгоспів працювало понад 18 тис. туристичних секцій (порівняно з 1980 р. їх кількісне зростання становило 4,5 тис. чол.), у яких регулярно різними видами туризму займалися понад 2 млн 400 тис. чол. Варто зазначити, що за кількістю учасників масовий спортивний туризм посідав друге місце серед видів спорту після легкої атлетики. [1; 185]

Туристичними організаціями України було розроблено понад 2 тис. самодіяльних маршрутів вихідного дня, по місцях революційної, бойової і трудової слави радянського народу. Цими маршрутами в Україні щороку здійснювали походи і подорожі 6,5 млн чол.

Радянська політична система широко використовувала засоби туризму для виховання підростаючого покоління.

Молодіжним туризмом в СРСР (як внутрішнім, так і міжнародним) займалось Бюро міжнародного молодіжного туризму "Супутник" ЦК ВЛКСМ (створене в 1958 р.). "Супутник" мав свої підрозділи при республіканських, крайових, обласних, міських комітетах комсомолу.

У 70 -80-ті рр. БММТ "Супутник" значно розширило обсяги, форми та напрями своєї діяльності.

Підкреслюючи важливість розвитку туризму та екскурсій для задоволення широких інтересів молоді, ЦК ВЛКСМ у 1972 р. почав розширювати мережу туристичних органів комітетів комсомолу, покликаних забезпечити ефективне використання каналів туризму, екскурсій та молодіжного обміну.

Також 70 -80-ті рр. туристично-екскурсійні організації України проводили роботу з розвитку й удосконалення форм залучення молодого покоління до участі в експедиції "Моя Батьківщина - СРСР" під гаслом підготовки і святкування 40-річчя Перемоги над німецько-фашистськими загарбниками, 65-річчя присвоєння комсомолу імені В.І.Леніна. [5; 150]

Отже, попри деякі негативні моменти в розвитку туризму в 70 -80-ті рр. (суворий партійний і профспілковий контроль, заідеологізованість) варто зазначити, що саме в цей період туризм, зокрема соціальний туризм, переживав свій зоряний час, став масовим явищем і засобом виховання,

перетворився на галузь економіки з розгалуженою інфраструктурою.

Сучасний туризм - складне явище, вивчення якого потребує комплексного всебічного підходу. У будь-якій сфері людської діяльності жодний поступ неможливий без аналізу зробленого раніше, без усвідомлення попереднього досвіду. Історія туризму становить фундамент для наукових досліджень власне туризму, що актуалізується саме тепер, коли вживаються заходи для підвищення ефективності туристичної галузі.

Джерела та література

1. Довженко Г.П. История туризма в дореволюционной России и СССР / Г.П. Довженко – Ростов н/Д: Изд-во. Ростов. ун-та, 1988. – 190 с.
2. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк – Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 300 с.
3. Сокол Т.Г. Характеристика структуры туристичної галузі СРСР у 70–80-х роках ХХ ст. / Т.Г. Сокол // Туристично-краєзнавчі дослідження. – К.: КМ Трейдинг, 1998. – Вип. 1., Ч. 2. – С. 230–250.
4. Соколова М.В. История туризма: Учеб. пособие для студ. вузов 2-е изд., перероб / М.В. Соколова – М.: Издат. центр “Академия”, 2004. – 352 с.
5. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні / В.К. Федорченко, Т.А. Дьорова. – К.: Вища школа, 2002. – 195 с.
6. Генеральные условия приема и обслуживания советской и зарубежной молодежи БММТ “Спутник” ЦК ВЛКСМ. – М., 1986. – 24 с.
7. 2. Державний архів м. Києва – Ф. Р-1 – Оп.7-с – Спр. 304.
8. 3. Державний архів м. Києва – Ф. Р-1549 – Оп.1 – Спр.65.
9. 4. Зінченко В.А. Молодіжний туризм в Українській РСР у 70-80-х рр. ХХ ст. (на основі діяльності "Спутника"). - Донецьк, 2003.

Аннотация

В статье рассматривается индустрия туризма как одна из сфер жизни и деятельности населения. Особенностью данного исследования является структурированный анализ положительных и отрицательных сторон туризма как формы развлечения населения советской Украины в 70-80-х годах XX века.

Ключевые слова: Индустрия туризма, Советская Украина, развлечения населения

Annotation

The article deals with the tourism industry as one of the areas of life and activities of the population. Feature of this study is a structured analysis of the positive and negative aspects of tourism as a form of entertainment of the population of Soviet Ukraine in the 70-80-ies.

Keywords: tourism industry, Soviet Ukraine, entertainment population

УДК 665 (477)

**Владислав Тищенко
(Київ)**